

IKONOGRAFIA KRAKOWSKIEJ MONSTRANCJI FUNDACJI ANNY OSTROWSKIEJ, JAKO ŚRODEK PRZEKAZU DUCHOWOŚCI ZGROMADZENIA SŁUŻEBNIC NAJŚWIĘTSZEGO SERCA JEZUSOWEGO

Każdy zakon posiada swoją konkretną duchowość, która jest darem Bożym przekazanym przez założycieli zakonu wraz z jego charyzmatem¹. Wszystkie rodzaje duchowości są niezwykle bogactwem wspólnoty Kościoła, z którego człowiek może czerpać dla własnego rozwoju i pożytku. Poprzez wieki wykształciło się wiele duchowości zakonnych: pustelnicza, augustiańska, franciszkańska, dominikańska, karmelitańska i wiele innych².

Każda duchowość miała i ma wpływ na sposób życia i na owoce różnorodnej pracy osób konsekrowanych danego zakonu czy zgromadzenia. Uwidacznia się to doskonale w sztuce zarówno sakralnej, jak i użytkowej. Wchodząc do konkretnych obiektów zabytkowych, często nawet po pobieżnym obejrzeniu ich, śmiało można stwierdzić jaki zakon tworzył dane miejsce, paramenty liturgiczne czy przedmioty użytku codziennego. Posiadają one charakterystyczne dla danego zakonu formy architektoniczne, detale, elementy zdobnicze często opatrzone herbem zakonnym. Wytwory sztuki sakralnej danego zakonu są także przekaznikami historii konkretnego zakonu, a nawet elementami przeznaczonymi do nauki rodzimej duchowości i dla ciągłego przypomnienia jej.

Monstrancja, to naczynie liturgiczne używane w Kościele Rzymsko-Katolickim, wykonane ze szlachetnych materiałów, służące do umieszczenia Najświętszego Sakramentu w celu przeprowadzania nabożeństw,

---

¹ Por. P. L i s z k a, *Charyzmatyczna moc życia zakonnego*, Wrocław 1996, s. 119-124.

² Por. M. C h m i e l e w s k i, *Duchowość*, [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, Kraków 2002, s. 226-232.

procesji eucharystycznych oraz samej adoracji³. Zatem, adorujący i wpatrujący się w Najświętszy Sakrament, siłą rzeczy oglądają dekoracyjnie wykonane Jego oprawy, którymi są monstrancje. Umieszczone ornamenty nie tylko winny kierunkować na Najświętszego, ale winny spełniać funkcję edukacyjną. Omawiana tutaj monstrancja jest bardzo dobrym przykładem łączącym funkcje kultyczne, dekoracyjne i edukacyjno-formujące w sposób szczególnie Siostry Sercanki, dla których została zaprojektowana, wykonana i ufundowana opisywana w niniejszym opracowaniu monstrancja.

Zgromadzenie Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego, które potocznie nazywa się w Polsce Zgromadzeniem Sióstr Sercanek, zostało założone przez św. Józefa Sebastiana Pelczara 15 kwietnia 1894 r. w Krakowie⁴. Współzałożycielką Zgromadzenia była bł. Klara Ludwika Szczęsna⁵. Dom zakonny na ul. Garncarskiej w Krakowie powstał w roku 1896 z fundacji między innymi Zofii Wołodkiewiczowej⁶ i poświęcił go bp Jan Puzyna 26 lipca 1896 r. wraz z kaplicą⁷. Kaplica domu zakonnego, jak każda inna, musiała posiadać swój odpowiedni wystrój, naczynia, szaty oraz inne paramenty liturgiczne służące do odprawiania mszy św. i nabożeństw. Paramenty takie fundowane były przez Józefa Sebastiana Pelczara, Zofię Wołodkiewiczową oraz innych dobrodziejów Zgromadzenia o czym zaświadcza zbioru Muzeum Zgromadzenia oraz wyposażenie zakrystii⁸.

Bł. Matka Klara Ludwika bez wątpienia przysłużyła się do powstania omawianej w niniejszym artykule monstrancji, która jak się zdaje nie jest wykonana bez głębszego zamysłu i stanowi przykład sztuki sakralnej posiadającej głębokie przesłanie i służy celom formacyjnym. Omawiana monstrancja dziś przechowywana jest w zakrystii kaplicy Domu Macierzystego Zgromadzenia Sióstr Sercanek, przy ul. Garncarskiej 26 w Krakowie i jest używana w nabożeństwach eucharystycznych.

---

³ Por. B. Nadolski, *Leksykon Liturgii*, Poznań 2006, s. 977 oraz *Monstrancja*, [w:] *Wielka Encyklopedia PWN*, t. 18, Warszawa 2003, s. 67.

⁴ K. Kasperkiewicz, *Z otwartym sercem ku Bogu*, Kraków 2003, s. 40.

⁵ L. Król, *Charyzmat Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego*, Włocławek 2012, s. 13.

⁶ C. Niezgodna, *Błogosławiona Klara Ludwika Szczęsna*, Kraków 2015, s. 78.

⁷ Tamże oraz K. Panuś, *Matka Klara Ludwika Szczęsna*, Kraków 2007, s. 45.

⁸ Warto tu podać, że większość naczyń liturgicznych posiada grawerowane podpisy fundatorów oraz daty ich wykonania.

stycznych do dnia dzisiejszego. Trzeba tu wspomnieć, że Błogosławiona Klara była piątym z kolei dzieckiem Antoniego Szczęsnego i Franciszki ze Skorupskich⁹. Grawerowany napis na wewnętrznej stronie stopy monstrancji mówi: *Ofiara Anny Ostrowskiej Siostry Matki Generalnej Zgromadzenia Służebnic Serca Jezusowego, Klary Szczęsnej. Kraków 12 sierpnia 1912 r.* (Il. nr 1). Jest to zatem dar dla Zgromadzenia ufundowany przez rodzoną siostrę Matki Klary, która wyszła za mąż i mieszkała w Stanach Zjednoczonych¹⁰. Obie siostry spotkały się ze sobą podczas pobytu rekonwalescencyjnego Klary Ludwika w Rymanowie, w roku 1912¹¹. Nie znamy okoliczności powstawania projektu monstrancji. Być może w rozmowach ze swoją siostrą, Matka Klara poinstruowała lub opowiedziała fundatorce o duchowości nowego Zgromadzenia, co mogło zaowocować wspólną dekoracją ikonograficzną paramentu, która przybliży elementy duchowości, jaką winna żyć każda Sercanka. Inną hipotezą dotyczącą powstania dekoracji paramentu, jaką stawia s. Jadwiga Kupczewska, archiwistka Zgromadzenia Sióstr Sercanek, jest po prostu fakt ofiarowania pieniędzy przez Annę Ostrowską na sporządzenie monstrancji, co miało wpływ na to, że siostry same zdecydowały o jej projekcie i wyglądzie. Wg s. Jadwigi, miałyby o tym świadczyć „bardzo” oficjalny napis wygrawerowany na wewnętrznej stronie stopy monstrancji¹². Niezależnie od tego kto i w jaki sposób zdecydował o projekcie, monstrancja zawiera ikonografię przybliżającą duchowość Zgromadzenia, którą kształtowali Założyciele: św. Józef Sebastian Pelczar i bł. Klara Ludwika Szczęsna.

Na pierwszy rzut oka interesująca nas monstrancja nie różni się od wielu z epoki (Il. nr 2). Wykonana została w Krakowie, w pracowni Piotra Seipa, na ul. Mickiewicza 3, ze srebra i pozłocena¹³ (Il. nr 3).

⁹ M. F. S a n k o w s k a, *Wszystko dla Serca Jezusowego*, Kraków 1995, s. 9.

¹⁰ W. Z. Ż m u d z i ń s k a, *Moje wspomnienia*, [w:] *Spoczyły przy Sercu Pana*, t. 1/1, red. S. L o j o l a, S. K a r m o w s k a, Kraków 1986, s. 99.

¹¹ W. Z. Ż m u d z i ń s k a, *Moje...*, s. 99.

¹² Spisana ustna relacja S. mgr lic. Jadwigi Kupczewskiej SINSJ, archiwistki Archiwum Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego w Krakowie, dotycząca powstania monstrancji fundacji Anny Ostrowskiej, spisana dnia 21 maja 2018 r. – u autora niniejszego opracowania.

¹³ Świadczą o tym puncce jubilerskie: imienne firmowe, miejskie i pobiercze zamieszczone na monstrancji. Por. M. G r a d o w s k i, *Znaki na srebrze*, Warszawa 1994, s. 228 oraz M. M y ś l i ń s k i, *Złotnicy, jubilerzy, mosiężnicy i rzemieślnicy pokrewnych*

Osadzona na sześciolistnej stopie, z cokolikiem dekorowanym delikatnym, grawerowanym ornamentem roślinnym, z wydatną kryzą podzieloną uskokami, udekorowaną czerwonymi kamieniami szlachetnymi umieszczonymi w zagłębieniach pól. Na polach stopy w plastycznie wykonanych dekoracjach roślinnych zamieszczono kartusze z przedstawieniami świętych (Il. nr 4). W wewnętrznej stronie stopy zamieszczono wspomniany już grawerowany napis informujący o fundatorce i czasie powstania monstrancji. Trzon lekko zwężający się ku nodusowi, ozdobiony grawerem o motywach roślinnych. Nodus kulisty, spłaszczony z repusowanymi liśćmi akantu. Od którego wychodzi dal- sza część trzonu lekko rozchylającego się ku górze ozdobionego grawerem oraz plastycznie wykonanym dużym liściem akantu (Il. nr 5). Na promienistą glorię nałożono neogotyckie obramowanie z ostrołukami, w układzie krzyżowym, wewnątrz których umieszczono plastyczne wyobrażenia ewangelistów. Oprawa obramowania obwiedziona wąską taśmą, dekorowaną kamieniami szlachetnymi. W narożach, między ostrołukami rozbudowane, symetryczne ornamenty roślinne z motywem muszli na osi. Szklane reservaculum obwiedziona szeroką obręczą z napisem: * CHWAŁA * SERCU * JEZUSOWEMU* oraz ażurowym ornamentem roślinnym, który okala wnętrze reservaculum (Il. nr 6). Całość zwieńczona plastycznie wykonaną figurką gołębicą, przedstawieniem Ducha Świętego, nad którym zamieszczono krzyż ozdobiony kamieniami szlachetnymi oraz małą koroną cierniową.

Zgromadzenie Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego żyje według konkretnych przepisów zakonnych zatwierdzonych przez Stolicę Apostolską. Przepisy Zgromadzenia Sióstr Sercanek, to: *Konstytucje* oraz *Statuty*, wszystkie one regulują życie duchowe, apostolskie i administracyjne Zgromadzenia. Pierwsze *Ustawy* dla nowego Zgromadzenia, według jakich miały żyć Siostry, napisał dziś już święty, Józef Sebastian Pelczar, założyciel Zgromadzenia, które zostały zatwierdzone przez Kościół w roku 1894. W roku 1908 Zgromadzenie zostało afiliowane do Zakonu Braci Mniejszych Konwentalnych, dlatego też *Reguła św. Franciszka dla III Zakonu* stała się podstawą

---

profesji w dokumentach Urzędu Probierzczego w Krakowie (1919-1944), [w:] „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, nr 1(2015), s. 152, poz. 146 oraz Tenże, *Fusiery, partacze, przeszkodnicy... Dzieła złotnicze mosiężników krakowskich jako przykład konwergencji dwóch profesji rzemiosła artystycznego w XIX wieku*, [w:] „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, nr 3(2015), s. 481.

dla stworzenia formy życia dla Sióstr¹⁴. W dalszych latach następowały zmiany w prawodawstwie sercańskim, a po reformie życia zakonnego, jakiej dokonał Sobór Watykański II, Siostry Sercanki poczyniły starania, aby i ich prawo zostało poddane odnowie soborowej. Stolica Apostolska w dniu 2 sierpnia 1984 r. zatwierdziła obowiązujące do dziś *Konstytucje* i *Statuty* dla całego Zgromadzenia¹⁵. Zatwierdzone nowe prawo, na bazie pierwotnych *Ustaw* oraz duchowości św. Józefa Sebastiana Pelczara oraz bł. Klary Ludwiki Szczęsnej, stanowi regulację i drogowskaz życia duchowego i apostolskiego Sióstr Sercanek według charyzmatu Założycieli. Mimo zmian prawnych i upływu czasu, interesująca nas ikonografia monstrancji ufundowanej przez Annę Ostrowską, nadal uczy i przypomina o istotnych elementach charyzmatu i duchowości Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego.

Na opisywanej wcześniej, sześciolistnej stopie monstrancji, umieszczono plastycznie wykonane kartusze, w których widnieją przedstawienia ważnych dla Zgromadzenia Sióstr Sercanek osób, które ukazane są w formie półpostaci. Bez wątplenia najważniejszą z nich jest Pan Jezus, który w kartuszu jedną rękę ma uniesioną w geście błogosławieństwa, a drugą wskazuje na swoje odkryte gorejące Serce (Il. nr 7). Owo przedstawienie wskazuje na cel Zgromadzenia, który definiują *Konstytucje*, mówiąc, że podstawowym zadaniem Zgromadzenia jest uwielbienie Boga w Trójcy Jedynej w tajemnicy Najświętszego Serca Jezusowego oraz szerzenie Królestwa tegoż Serca w codzienności¹⁶. Stwierdzają także, że całą duchowość i działalność Zgromadzenia kształtuje kontemplowanie tajemnicy Serca Jezusowego¹⁷. *Statuty* natomiast mówią, iż obraz Najświętszego Serca Jezusowego jest godłem Zgromadzenia, które winno umieszczać się na pieczęciach zakonnych, w domach i kaplicach¹⁸. Według św. Józefa Sebastiana Pelczara każda Siostra winna przybliżać się do Najświętszego Serca Jezusowego i szerzyć Jego kult poprzez działalność apostolską

---

¹⁴ C. N i e z g o d a, *Błogosławiona...*, s. 124 oraz *Dekret Afiliacji do Zakonu OO. Franciszkanów*, [w:] *Konstytucje Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego*, Kraków 1984, s. 16.

¹⁵ L. K r ó ł, *Charyzmat Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego*, Włocławek 2012, s. 43.

¹⁶ *Konstytucje Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego* [dalej: *KSNSJ*], art. 2, nr 1.

¹⁷ Tamże, art. 3, nr 1.

¹⁸ *Statuty Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego* [dalej: *SZSNJ*], nr 2.

i osobiste nabożeństwo¹⁹. Ważne jest poświęcenie się Sercu Bożemu, a także i wynagradzanie wszystkich zniewag, jakich Najświętsze Serce Jezusa doznaje²⁰.

Kolejnymi postaciami umieszczonymi w osobnych kartuszkach i na osobnych listkach stopy monstrancji, to św. Józef i św. Franciszek z Asyżu. Św. Józef ukazany jako brodaty mężczyzna trzymający w lewym ręku lilię, a w prawym Dzieciątka Jezus, które prawą ręką błogosławi, a w lewym trzyma jabłko królewskie (Il. nr 8). Św. Franciszek natomiast przedstawiony jest jako brodaty mężczyzna ubrany w habit z kapturem, przepasany sznurem (Il. nr 9), w typie ikonograficznym *amplexus Christus*, tzn. ukrzyżowany Chrystus prawą swoją ręką, uwolnioną z gwoździa, obejmuje św. Franciszka. Forma habitu świętego sugeruje, że scena ta jest odwzorowaniem kopii obrazu Bartolomea Estebana Murillo „Święty Franciszek obejmujący Chrystusa na Krzyżu”, jaki Siostry mają w bocznym ołtarzu św. Franciszka, w swoim kościele przy ul. Garncarskiej²¹.

Konstytucje Zgromadzenia Sióstr Sercanek mówią wprost, że Zgromadzenie szczególnie czci św. Józefa i św. Franciszka, ma także czcić świętych, których polecił św. Józef Sebastian Pelczar²². Przywołany tu dokument mówi także, że Siostry winny nie tylko czcić tych świętych, ale obok czci i miłości winny coraz lepiej poznawać ich życie tak, aby stawali się przykładem i pomocą w doskonałej miłości²³. *Statuty* Zgromadzenia wyjaśniają, że według nauki św. Józefa Sebastiana Pelczara, św. Józef ma być dla sióstr wzorem życia wewnętrznego, a św. Franciszek przykładem umiłowania Boga ponad wszystko i całkowitego zaparcia się siebie²⁴. Ponadto należy tu powiedzieć, że dla bł. Klary Ludwiki Szczęsnej św. Józef był szczególnym opiekunem Zgromadzenia oraz patronem świętej nadziei w życiu i przy śmierci²⁵. Potwierdzeniem

---

¹⁹ L. K r ó l, *Charyzmat Zgromadzenia...*, s. 151.

²⁰ Tamże.

²¹ *Historia kościoła Najświętszego Serca Jezusowego*, <http://www.sercanki.org.pl/historia.html>, [dostęp: 23.05.2018].

²² *KSNSJ*, art. 2, nr 2 i 3. Innymi świętymi, poleconymi Zgromadzeniu przez św. Józefa Sebastiana Pelczara są: św. Zyta, św. Elżbieta Węgierska, św. Stanisław Kostka, św. Małgorzata Maria Alacoque, św. Wincenty a Paulo, zob. C. N i e z g o d a, *Błogosławiona...*, s. 182.

²³ *KSNSJ*, art. 62, p. 2.

²⁴ *SZSNJ*, nr 8.

²⁵ C. N i e z g o d a, *Błogosławiona...*, s. 172-173.

szczególnej więzi, jaka łączyła Błogosławioną ze św. Józefem był fakt, że na kilka dni przed swoją śmiercią miała widzenie św. Józefa, co umocniło ją w przeżywaniu choroby²⁶. Należy też zauważyć, że data powstania Zgromadzenia Sióstr Sercanek, dzień 15 kwietnia 1894 r., łączy się ściśle ze św. Józefem. 15 kwietnia bowiem w Kościele obchodzone było święto Opieki św. Józefa²⁷. Św. Franciszek był dla bł. Klary Ludwiki, podobnie jak dla św. Klary, wzorem życia ubóstwem ewangelicznym i pokory²⁸.

Kolejne przedstawienie umieszczone w kartuszu stopy, to św. Klara z Asyżu. Ukazania jest także w formie półpostaci ubranej w habit zakonny z welonem oraz peleryną (Il. nr 10). W prawym ręku trzyma gotyckie cyborium zwieńczone krzyżem, a lewą unosi ku górze wskazując na trzymane cyborium. Św. Klara Asyska jest postacią dla Sióstr bardzo ważną, wg *Statutów* jest ona wzorem umartwienia i umiłowania ubóstwa²⁹. Św. Klara ma swoje szczególne miejsce w duchowości Zgromadzenia, związana z postacią współzałożycielki bł. Matką Klarą Szczęsną. To właśnie ks. Pelczar sam wybrał imię zakonne „Klara” dla Ludwiki Szczęsnej, a w liście skierowanym do niej pisząc życzenia imieninowe wskazał, że Święta patronka swoim przykładem zawsze zaprawiała współsiostry do dobrego życia, czego także życzył przełożonej nowego Zgromadzenia³⁰. Swoje życzenia potwierdził szczególnym prezentem, ofiarując książkę pt. *Żywot Świętej Klary z Asyżu założycielki Zakonu Ubogich Sióstr (Klarysek)*³¹.

Kolejna postać umieszczona na stopie monstrancji, to św. Zyta (Il. nr 11). W kartuszu ukazana w stroju kobiecym używanym we współczesnych jej czasach, z welonem na głowie, w geście złożonych rąk. Kult tej świętej jest do dziś żywy w Zgromadzeniu Sióstr, jak u początku jego istnienia, *Statuty* według wskazań św. Józefa Pelczara, stawiają ją sercankom za wzór posłuszeństwa i pracowitości³². To szczególne nabożeństwo do św. Zyty, które wskazał Założyciel nowego Zgromadzenia, przeszło dzięki Matce Klarze, z duchowości

²⁶ Tamże, s. 236.

²⁷ Tamże, s. 172 oraz K. P a n u ś, *Matka Klara...*, s. 36.

²⁸ C. N i e z g o d a, *Błogosławiona...*, s. 200.

²⁹ *SZSNJ*, nr 8.

³⁰ C. N i e z g o d a, *Błogosławiona...*, s. 180.

³¹ Tamże, s. 181.

³² *SZSNJ*, nr 8.

Zgromadzenia Sług Jezusa, w którym Szczęsna była do roku 1894³³. Potwierdzeniem kultu św. Zyty w Zgromadzeniu, jest postać Świętej umieszczona w zwieńczeniu ołtarza w bocznego Matki Bożej Nieustającej Pomocy, kościele przy ul. Garncarskiej oraz *Nowenna do św. Zyty*, jaką Siostry odmawiają każdego roku, w dniach 18-27 kwietnia³⁴.

Postacią, która nie jest związana ze Zgromadzeniem przez wskazania Założycieli, jest św. Stanisław biskup i męczennik, którego przedstawienie znajduje się w kolejnym kartuszu stopy monstrancji (II. nr 12). Ukazany w szatach biskupich, z paliuszem, w mitrze i z pastorałem, prawą rękę trzyma w geście prowadzenia rozmowy z Piotrowinem, w którego kierunku jest zwrócony. Zapewne Święty jako szczególnie patron Krakowa, podany jest tu jako ten, który wyprasza potrzebne łaski Zgromadzeniu, które swoje korzenie ma w mieście św. Stanisława.

W ozdobach zasadniczej części monstrancji umieszczone zostały postacie świętych ewangelistów wraz z ich atrybutami: w szczycie – św. Mateusz z księgą i piórem, po prawej stronie – św. Łukasz z księgą piórem i wołem, po lewej stronie – św. Marek z księgą, piórem i lwem, na dole – św. Jan z księgą, piórem i orłem (II. nr 5). Dekoracja ta stanowi przypomnienie *Reguły św. Franciszka z Asyżu dla III Zakonu*, na której Założyciel Sióstr Sercanek oparł zasady życia Zgromadzenia. *Reguła* ta mówi: „Tych wszystkich, do których dojdzie ten list, prosimy przez miłość, którą jest Bóg, aby te wyżej wspomniane wonne słowa Pana naszego Jezusa Chrystusa [Ewangelię] z miłości ku Bogu życzliwie przyjęli. A ci, którzy nie umieją czytać, niech starają się, aby im często czytano. I niech je zachowują, postępując święcie aż do końca, bo są duchem i życiem”³⁵. A na innym miejscu przytaczany dokument stwierdza, że: „Zachowywać Ewangelię Pana naszego Jezusa Chrystusa, naśladując św. Franciszka z Asyżu, dla którego Chrystus był natchnieniem i centrum życia w odniesieniu do Boga i ludzi” jest regułą i życiem dla tych, którzy chcą żyć według sposobu

³³ J. Marecki, *Matka Klara Szczęsna na tle swojej epoki ze szczególnym uwzględnieniem Krakowa*, [w:] *Błogosławiona Klara Ludwika Szczęsna. Apostołka Serca Jezusowego oddana dziełom miłosierdzia*, red. J. M. Kupczewska, Kraków 2016, s. 32 oraz C. Niezgoda, *Błogosławiona...*, s. 180, a także M. F. Sankowska, *Wszystko...*, s. 36.

³⁴ *Modlitewnik Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego*, Kraków 1994, s. 77.

³⁵ *Zachęta św. Franciszka do braci i sióstr od pokuty*, 19-21, [w:] *Reguła Franciszkańskiego Zakonu Świeckich*, s. 1, <http://www.fzs.info.pl/dokumenty/reg.pdf>, [dostęp: 22.05.2018].

życia Biedaczyny z Asyżu³⁶. Św. Józef Sebastian pragnął, aby każda Siostra naśladowała Chrystusa³⁷. Dlatego według *Konstytucji i Statutów*, dla całego Zgromadzenia i dla każdej Siostry, Ewangelia jest normą postępowania, dlatego należy ją czytać, rozważać, pogłębiać³⁸. Nie można naśladować Chrystusa, bez poznawanie Go poprzez poznanie Jego Ewangelii.

Centralna część monstrancji, tj. reservaculum, jak było już wcześniej opisane, obwiedzione jest szeroką obręczą z napisem: * *CHWAŁA* * *SERCU* * *JEZUSOWEMU** oraz ażurowym ornamentem roślinnym we wnętrzu reservaculum (Il. nr 5). Napis ten nie tylko przywołuje tu postać św. Małgorzaty Alacoque, dzięki której rozszerzone zostało nabożeństwo do Serca Jezusowego w świecie, ale czytamy w *Statutach*, jest to hasło Zgromadzenia, którym nie tylko Siostry się pozdrawiają, ale oddają chwałę Bożemu Sercu, a dzięki treści tego hasła starają się formować styl swojego życia³⁹. Jest niezwykle symboliczne, że właśnie to hasło zostało umieszczone w miejscu, gdzie wkładana jest Hostia, na którą patrząc i Ją kontemplując, Siostry widząc zawołanie kształtujące ich postawę duchową, przypominają sobie o treści i celu ich życia i działania⁴⁰. Ta część monstrancji uświadamia jak ważną i kluczową sprawą dla św. Józefa Sebastiana Pelczara i bł. Klary Ludwiki Szcześniey, była miłość do Najświętszego Serca Jezusowego i oddawanie Jemu wszystkiego i wszystkich. W tym właśnie miejscu namacalnym staje się charyzmat Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego: „Uwielbienie Boga w Trójcy Świętej Jedyne go w tajemnicy Najświętszego Serca Pana Jezusa”⁴¹.

W zwieńczeniu monstrancji umieszczone zostało, plastycznie wykonane, przedstawienie Ducha Świętego w postaci gołębicy, a nad nią złoty krzyż z plastycznie wykonanych motywów roślinnych, które udekorowano drogimi kamieniami: białymi i czerwonymi (Il. nr 6).

Św. Józef Sebastian Pelczar w swoim nauczaniu wskazywał, że Duch Święty potrzebny jest dla uświęcenia się, dzięki czemu człowiek jednoczy się z Bogiem. Właśnie dlatego Założyciel Zgromadzenia pragnie, aby

³⁶ Tamże, rozdz. II, p. 4.

³⁷ L. K r ó ł, *Charyzmat Zgromadzenia...*, s. 132.

³⁸ *KZSNJ*, art. 6, 1-2; art. 57,2; art. 58,1 oraz *SZSNSJ*, nr 37b; nr 114; nr 116.

³⁹ Tamże, nr 3.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ *KZSNJ*, art. 2.

Duch Święty stał się mistrzem dla Sióstr, dlatego wskazywał na potrzebę modlitwy do Ducha Świętego, który oświeca, umacnia i prowadzi⁴².

Krzyż natomiast jest tym miejscem, gdzie zostało przebite Najświętsze Serce Jezusowe. Wedle *Konstytucji*, każda z sióstr winna wielodusznie podejmować wezwanie do uczestnictwa w tajemnicy Krzyża Chrystusa, aby mieć udział w Jego zmartwychwstaniu⁴³. Ma to się dokonywać w duchu pokuty, wynagrodzenia i wyrzeczenia, o czym mówi korona cierniowa umieszczona dookoła krzyża na monstrancji.

Kult Najświętszego Serca Jezusowego, wg św. Józefa Sebastiana Pelczara, winien objawić się poprzez wynagradzającą adorację Najświętszego Sakramentu. Pozwala to na konfrontację siebie oraz na ubogacanie relacji z Jezusem Chrystusem⁴⁴. Pomocna staje się w tym ikonografia omawianej w niniejszym artykule, monstrancji, która towarzyszy Siostrom Sercankom w tych wszystkich duchowych zabiegach ponad sto lat. Wykonana w nurcie duchowości sercańskiej, nie tylko zachwyca, ale jest nośnikiem wartości i przypomina o jakże ważnych aspektach duchowości Zgromadzenia. Jej ikonograficzne i dekoracyjne ornamenty wskazują na podejmowanie życia zgodnego z Ewangelią, którą jakże doskonale wypełniali swoim życiem święci uczący siostry rozwijania w sobie życia wewnętrznego, posłuszeństwa, w pełnieniu woli Bożej w cichości, pracowitości, umiłowania Boga i zaparcia się siebie, umartwienia i ukochania ubóstwa, gorliwości szerczenia nabożeństwa do Serca Bożego, pokory, litości nad biednymi i wielu innych aspektów życia, które ma stawać się Uwielbieniem Najświętszego Serca Jezusowego.

W czasach, w których przyszło nam żyć, mimo niezwykłego rozwoju nie potrafimy w wielu przypadkach właściwie rozpoznawać i odczytywać przesłania, jakie umieszczano w formie ikonograficznej na różnych paramentach liturgicznych. Niniejszy artykuł miał za cel wyeksponowanie ikonografii jaka dekoruje monstrancję ufundowaną przez Annę Ostrowską, i ukazanie jej jako nośnika informacji odnoszących się do duchowości i charyzmatu Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego. Umieszczone na niej postaci Świętych, hasła, krzyża czy symboliczne przedstawienie Ducha Świętego, wskazuje na wielkie bogactwo duchowości jakiej uczyli założyciele

---

⁴² L. K r ó l, *Charyzmat Zgromadzenia...*, s. 258.

⁴³ *KZSNJ*, art. 64, p. 1.

⁴⁴ L. K r ó l, *Charyzmat Zgromadzenia...*, s. 156-157.

Zgromadzenia, dając przy tym konkretne wzorce naśladowania czy odniesień w codziennym życiu Sióstr. Jak można się przekonać na omawianym przykładzie, umieszczone ornamenty, postacie, ich układ i dobór, nie są przypadkowe i mają swoją logikę i głębokie przesłanie. Warto często zaczerpnąć z takiego bogactwa, by odkryć na nowo cel i sens ludzkiego działania przenikniętego łaską Bożą.

Bibliografia

- Chmielewski M., *Duchowość*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, Kraków 2002, s. 226-232.
- Gradowski M., *Znaki na srebrze*, Warszawa 1994.
- Historia kościoła Najświętszego Serca Jezusowego*, <http://www.sercanki.org.pl/historia.html>, [dostęp: 23.05.2018].
- Kasperkiewicz K. SİNSJ, *Z otwartym sercem ku Bogu*, Kraków 2003.
- Konstytucje Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego*, Kraków 1984.
- Król L., *Charyzmat Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego*, Włocławek 2012.
- Liszka P., *Charyzmatyczna moc życia zakonnego*, Wrocław 1996.
- Marecki J., *Matka Klara Szczęsna na tle swojej epoki ze szczególnym uwzględnieniem Krakowa*, w: *Błogosławiona Klara Ludwika Szczęsna. Apostołka Serca Jezusowego oddana dziełom miłosierdzia*, red. S. Jądwiaga Monika Kupczewska SİNSJ, Kraków 2016, s. 21-41.
- Modlitewnik Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego*, Kraków 1994.
- „Monstrancja”, w: *Wielka Encyklopedia PWN*, t. 18, Warszawa 2003, s. 67.
- Myśliński M., *Fusiery, partacze, przeszkodnicy... Dzieła złotnicze mosiężników krakowskich jako przykład konwergencji dwóch profesji rzemiosła artystycznego w XIX wieku*, w: „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, nr 3(2015).
- Myśliński M., *Złotnicy, jubilerzy, mosiężnicy i rzemieślnicy pokrewnych profesji w dokumentach Urzędu Probierczego w Krakowie (1919-1944)*, w: „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, nr 1(2015).
- Nadolski B. TChr, *Leksykon Liturgii*, Poznań 2006.
- Niezgoda C. OFMConv, *Błogosławiona Klara Ludwika Szczęsna*, Kraków 2015.
- Panuś K., *Matka Klara Ludwika Szczęsna*, Kraków 2007.
- Reguła Franciszkańskiego Zakonu Świeckich*, <http://www.fzs.info.pl/dokumenty/reg.pdf>, [dostęp: 22.05.2018].
- Sankowska M. F. SİNSJ, *Wszystko dla Serca Jezusowego*, Kraków 1995.

Statuty Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego, Kraków 1984.
 Żmudzińska W. Z. SŁNSJ, *Moje wspomnienia*, w: *Spoczęły przy Sercu Pana*, t. 1/1, red. S. Lojola S. Karmowska SŁNSJ, Kraków 1986.

RAFAŁ MARIA ANTOSZCZUK OFMConv

**IKONOGRAFIA KRAKOWSKIEJ MONSTRANCJI FUNDACJI
 ANNY OSTROWSKIEJ, JAKO ŚRODEK PRZEKAZU DUCHOWOŚCI
 ZGROMADZENIA SŁUŻEBNIC NAJŚWIĘTSZEGO SERCA JEZUSOWEGO**

Autor w artykule wskazuje na wartość ufundowanej u początku Zgromadzenia Sióstr Sercanek monstrancji, której wszystkie detale dekoracyjne i ornamenti mają swoje źródło w prawodawstwie Zgromadzenia. Dzięki wspomnianej rzeczywistości monstrancja stała się graficznym przekazywaczem duchowości, mówiąc o oddawaniu chwały Najświętszemu Sercu Pana Jezusa, o zakorzenieniu życia sióstr sercanek w Ewangelii oraz o czerpaniu przykładu życia od świętych, których za wzór siostrom postawili założyciele Zgromadzenia: św. Józef Sebastian Pelczar oraz bł. Klara Ludwika Szczęsna. Dzięki przeprowadzonym badaniom szczegółowym, autor oprócz wyjaśnienia przekazu ikonograficznego, odkrywa przed czytelnikiem fakt materiału, jaki został użyty do jej zrobienia oraz pracowni, w której monstrancja została wykonana.

Słowa kluczowe: Zgromadzenie Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego, monstrancja, reservaculum, melchizedek, nodus, trzon.

**ICONOGRAPHY OF THE MONSTRANCE FROM CRACOW FOUNDATION
 OF ANNA OSTROWSKA, AS A MEANS OF CONVEYING SPIRITUALITY
 OF HANDMAIDS OF THE SACRED HEART**

Abstract: The author of the article points to the value of the monstrance founded at the beginnings of the Congregation of the Handmaids of the Sacred Heart, whose decorative details and ornaments have their source in the regulations of the Congregation. The monstrance has become a graphic medium of spirituality by presenting the veneration of the Sacred Heart of Jesus, the Evangelical roots of the Congregation and following the example of the saints set as role models by the founders of the Congregation, St. Józef Sebastian Pelczar and Bl. Klara Ludwika Szczęsna. Apart from the iconographic meaning and thanks to a detailed research, the author also presents the material used to make the monstrance and the workshop where it was made.

Key words: Congregation of Handmaids of the Sacred Heart, monstrance, reservaculum, melchizedek, nodus, stem.

Translated by Hanna Rybkowska